

נולד בו מום מערב יום טוב — אין מבקרין אותו לכתחילה ביום טוב.

אבל אם עבר החכם ובקרו, ומצאו בעל מום קבוע — רשאי לשוחטו. שהרי לא היה חסר בכניסת היום אלא ראיית חכם, ולכן אין תיקונו של החכם נחשב לתיקון כל כך, שהרי בין השמשות היה קרוב להיות מתוקן.

ב. נולד בו מום ביום טוב עצמו: כו-ב

במקרה שכזה היה רבי שמעון אומר: אין זה מן המוכן!

ואפילו עבר ובקרו ומצא שהמום שחל בו ביום טוב הוא מום קבוע, לא ישחטנו, היות ובכך הוא מתקן אותו תיקון גמור ביום טוב.

ושוין, רבי יהודה ורבי שמעון החולקים בדין מוקצה, שאם נולד הבכור הוא ומומו עמו — שזה מן המוכן.

וכגון שישבו דיינים בשעת לידתו, וראו שהוא בעל מום. וכיון שהבכור קדוש רק בשעת לידתו, נמצא שמעולם הוא לא הוחזק באיסור, וראיית הדיינים בשעת לידה אינה נחשבת לתיקונו, כי מעולם לא היה "מקולקל" מחמת ספק קדושתו.

דרש רבה בר רב הונא: בכור שנולד הוא ומומו עמו — מבקרין אותו ביום טוב, לכתחלה.

אמר ליה רב נחמן: אבא שלי תני: אם עבר ובקרו — מבוקר!

קא משמע לן שאסור לו לשוחטו, משום שגם אם היתה דעתו עליו, הרי בכניסת היום הוא מוקצה מחמת איסור שחיטה, ואיסור זה יש עליו כל עוד הוא אינו בעל מום קבוע. ולרבי יהודה כל דבר שהיה מוקצה מחמת איסור בבין השמשות הרי הוא מוקצה לכל היום. (2)

תנו רבנן: בכור תם שנפל לבור ביום טוב, לא יעלנו בהערמה, אלא —

רבי יהודה הנשיא [רבי] אומר: ירד מומחה לבור, ויראה:

אם יש בו מום, אפילו נולד מום זה היום — יעלה וישחוט. כי לית ליה לרבי מוקצה בבהמת בכור הראויה לאכילה.

ואם לאו, שלא המתין לחכם אלא העלה אותו מן הבור באיסור — לא ישחוט אפילו נפל בו מום, משום שקנסוהו חכמים על שעבר והעלה אותו.

אמר לו רבי שמעון בן מנסיא לרבי: איך התרת לחכם לרדת לבור ולראותו ביום טוב? והרי נחלקו בדבר בדורות שלפנינו, ויש לנו להחמיר כדעה האוסרת.

ומפרש עתה רבי שמעון בן מנסיא את שיטתו של רבי שמעון בר יוחאי, ומפרטה לשלש הלכות חלוקות:

הרי כך אמרו רבותינו בדורות שלפנינו:

א. אין רואין מומין ביום טוב.

ביצד?

2. רש"י מבאר ביאור נוסף, שהוא אסור מחמת שעבר על דברי חכמים שאסרו להעלותו מן הבור.

ומשמע, שרק בדיעבד הוא. ואילו את אמרת שמבקרין אותו לכתחלה?!?

אמר אביי: כותיה כמו דאמר רבה בר רב הונא, שמותר לבקר אותו ביום טוב לכתחילה, **מסתברא:**

מדקתני לה בכרייתא לעיל, לדברי רבי שמעון בן מנסיא, בתלתא בבי, בחלוקה לשלשה ענינים:

א. נולד בו מום מערב יום טוב — אין מבקרין אותו ביום טוב.

ומוכח מלשון הברייתא כשלעצמו, כי רק לכתחלה הוא דלא מבקרים אותו.

הא הם ביקרוהו בדיעבד — שפיר דמי, ומותר לאוכלו.

ב. נולד בו מום ביום טוב, רבי שמעון אומר: אין זה מן המוכן. ומשמע מלשון הברייתא, דאפילו בדקוהו בדיעבד — נמי לא יאכלוהו לפי שאינו מן המוכן.

ועוד ראייה שכך משמעות התנא:

כי אם הכונה שרק לכתחילה לא יבדוק אך אם בדק מותר לשוחטו, הרי הדין של נולד בו מום ביום טוב שזה לדין הקודם שנולד בו מום ערב יום טוב, שבשניהם לכתחילה לא יבדוק, אבל אם בדק, אפשר בדיעבד לשוחטו ולאוכלו. ואם כן, מדוע שתי הלכות אלו מפוצלות כשני ענינים שונים.

ג. והדר תני: ושויין, שאם נולד ומומו עמו שזה מן המוכן.

ומהחלוקה הנוספת הזאת לשלשה, משמע, דאפילו לכתחלה נמי.

כי אם רק בדיעבד היה מותר, היה אפשר לכלול דין זה יחד עם הדין הראשון, ולומר: נולד בו מום מערב יום טוב או שנולד הוא ומומו ביום טוב, אין מבקרים אותו ביום טוב, והיה משמע שלכתחילה אין מבקרים, ובדיעבד הותר.

ופרכינן לאביי: והא כי אתא, כאשר בא רב אושעיא מארץ ישראל לבבל, אתא, ואייתי מתניתא ברייתא בידיה, שאין בה כלל חלוקה בין שתי ההלכות הראשונות, אלא היא כוללת בהלכה אחת בין את הבכור שנולד בו מום מערב יום טוב ובין את הבכור שנולד בו מום ביום טוב.

דתניא: בכור, בין שנולד בו מום מערב יום טוב, ובין שנולד בו מום ביום טוב — הכמים אומרים: אין זה מן המוכן.

וכיון שהברייתא אינה מחלקת בין נולד המום מערב יום טוב לנולד המום ביום טוב, משמע שבשניהם הוא מוקצה, ואסור אפילו בדיעבד, גם אם בקרו!

והברייתא הזאת לדברי רבי שמעון היא, שהוא סובר אין רואין מומין ביום טוב.

ולפי ברייתא זו, אפשר להעמיד את ההלכה האחרת, ששוין רבי יהודה ורבי שמעון בנוולד הוא ומומו עמו, שזה מן המוכן, שהכונה היא שאסור לכתחילה לראות, ורק אם ראה מותר בדיעבד, וכדברי רב נחמן. ואין ראייה מכאן לרבה בר רב הונא שמתיר לגמרי בנוולד הוא ומומו עמו.

והדיוק של אביי מהברייתא שהביא לעיל, שנולד הוא ומומו עמו מותר לכתחילה מכך שלא כלל רבי שמעון בן מנסיא את ההלכה של הוא ומומו עמו יחד עם ההלכה של נפל

אלא בהכרח, שמדובר בכגון דלא אתחזי לחכם מערב יום טוב אם הוא מום קבוע אם מום עובר.

וקתני מיהת ש"אין זה מן המוכח". ומוכח שגם אם היה בו מום מערב יום טוב [אלא שלא נראה אז לחכם] הרי זה אסור אפילו בדיעבד. ומוכח ממשנתנו כנגד הברייתא שהעמדנוה לדברי אדא בר אוכמי, שממנה הרי יש לדייק שבמום ערב יום טוב, מותר בדיעבד.

ומסקינן: שמע מינה.

בעי מיניה הלל מרבא: האם יש דין "מוקצה" לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת?

והשאלה היא: האם היות הדבר מוקצה לחלק מן השבת אוסר אותו לכל השבת, על אף שבטלה הקצאתו.

ומבאר הגמרא: היכי דמי? כיצד הוא הספק?

הרי המוקצה הרגיל, שהכל מודים בו, הוא במי שמעלה גרוגרות וצימוקים לייבשן, שבכך הקצה אותם בידיים. ודרכם להתקלקל מאכילה בתחילת ייבושן, ולחזור להיות ראויים לאכילה משייבשו לגמרי.

אי דאחזי לאכילה כבר בין השמשות — הרי אחזי לאכילה ואין כאן מוקצה לחצי שבת.

ואי דלא אחזי בבין השמשות, הא לא אחזי למשך כל השבת, שהרי לא היו מוכנים מבעוד יום.

ויסוד המוקצה בנוי על חוסר המוכנות

בו מום מערב יום טוב, דיוק זה אינו קיים לדברי הברייתא הזו. כי הברייתא הזו אוסרת במום מערב יום טוב אפילו בדיעבד, ואילו בנולד הוא ומומו עמו, לדברי הכל מותר בדיעבד, ולכן אי אפשר להכלילם יחד.

ותיקשי לאביי, על מה שסייע לרבה בר רב הונא, שהתיר לגמרי בנולד הוא ומומו אמו, והביא לו ראייה מחלוקת הברייתא לשלשה ענינים.

ואלא קשיא הך ברייתא המחלקת לשלשה ענינים, ומסייעת לרבה בר רב הונא שמתיר בנולד הוא ומומו עמו לכתחילה, ומנין לך לסמוך על הברייתא שהביא רב אושעיא יותר מברייתא זו!

ומשנינן: החיא ברייתא שהביאה אביי לראיה — דברי אדא בר אוכמי היא, דמשבש ברייתות ותני להו, ואין לסמוך עליה, אלא על הברייתא שהביא רב אושעיא.

אמר רב נחמן בר יצחק: מתניתין משנתנו נמי דייקא כדברי הברייתא שהביא רב אושעיא:

דקתני בה: רבי שמעון אומר: כל שאין מומו ניכר מערב יום טוב — אין זה מן המוכח.

מאי "אין מומו" ניכר?

אילימא שאין מומו ניכר מאתמול כלל, והיינו, שלא היה בו בערב יום טוב שום מום, אלא היה אז בכור תם, שהוא מוקצה.

הרי פשיטא שהוא מוקצה לרבי יהודה, וכי צריכא לרבי שמעון למימר לרבי יהודה שהוא אינו מן המוכח?!

לשבת, וחייב המוכנות נסמך על הפסוק "ביום השישי — והכינו!", שמכאן סמכו חכמים לומר שחייבת להיות ההכנה מבעוד יום, ומבלעדיה הדבר מוקצה לאכילה.

ומבאר הגמרא: **לא צריכא**, אלא במקרה **דאחזי** בבין השמשות לאכילה, לפי שכבר יבשו אז, ו**הדר ארחי** מאכילה בעקבות ירידת גשמים עליהם, שחזרו להיות לחים, ולא ראויים לאכילה, ו**הדר אחזי** לאכילה כשחזרו להתייבש בשמש בשבת.

והשאלה היא — **מאי**, האם מחמת שנאסרו באמצע השבת, כשירדו עליהם גשמים, הם התקצו גם להמשך השבת עד למוצאי שבת. או שמא לא הוקצו אלא לשעה שהיו לחים, ותו לא?!

אמר ליה: יש מוקצה לחצי שבת, ונאסרו עד למוצאי שבת. והוא הדין שיש מוקצה לחצי יום טוב.

איתיביה לרבא מהברייתא: **ושוין**, שאם נולד ומומו עמו — **שזה מן המוכן**.

ותקשי: **ואמאי** אמרו כך, לפי רבא?

הרי לדברי רבא שיש מוקצה לחצי שבת, ונאסר לכל השבת, וכמו כן יש מוקצה לחצי יום טוב, **נימא**: **האי בכור**, אמנם **מעיקרא** בכניסת השבת עד שנולד הוחזי, היה ראוי לאכילה באם יישחט, **אגב אמיה**, וימצא בשעת שחיטה במעי אמו, שהרי אין בו קדושה עד לידתו.

אבל בשעה ש**אתיליד ליה** — **ארחי ליה**, נדחה הוא אז מאכילה כדין מוקצה, כל זמן שלא נראה לחכם, שהרי אסור לשוחטו ולאוכלו

עד אשר יראה אותו החכם, משום שעתה הוא בחזקת בכור תם.

אחזייה לחכם, וראה מומו והתירו, **אשתרי ליה** אז איסור אכילתו מחמת ספק בכור.

ולדברי רבא הוא צריך להמשיך להיות מוקצה כי יש מוקצה לחצי יום טוב, לאסור לכל היום. ולמה אמרו שאם נולד הבכור ומומו עמו שוין הכל שמותר לאכלו, שזה מן המוכן.

אמר אביי ואיתימא רב ספרא: הברייתא מדברת בכגון **דיתבי דייני התם** בשעת לידתו, וראו בשעת הלידה שנולד עם מומו, ונמצא שלא הוחזק מעולם בחזקת בכור תם.

איכא דאמרי כך:

אמר ליה רבא: אין מוקצה לחצי שבת.

ואמרינן: **לימא מסייע ליה** לרבא מהברייתא ששנינו בה: **ושוין שאם נולד ומומו עמו** — **שזה מן המוכן**.

ומוכיחה הגמרא: **וחא בכור זה**, **מעיקרא** במעי אמו, הוחזי **אגב אמיה**. **אתיליד ליה** — **ארחי ליה**, **אחזייה לחכם** — **אשתרי ליה**. ומתירים אותו. ומוכח שאין מוקצה לחצי שבת.

אמר אביי, ואיתימא רב ספרא: אין לך ראייה משם. משום ששם מדובר בכגון **דיתבי דייני התם**, ולא הוקצה בתורת בכור מעולם.

תא שמע הוכחה שיש מוקצה לחצי שבת מהא דתניא:

הזמינם מערב שבת הועילה הזמנתו, שהרי בשעה שהזמין הם היו ראויים לאכילה.

ואי אמרת אין מוקצה לחצי שבת — למה להו הזמנה כדי להתירם בשעה שיחזרו ויעשו ראויים! ? והרי אם אין מוקצה לחצי שבת, הרי בשעה שחזרו ונעשו שוב ראויים — בטל המוקצה מהם!

ופרכינן: אלא מאי, לדברך, יש מוקצה לחצי שבת, הרי גם לך יקשה: כי אומין להו לשעה שיחזרו ויהיו ראויים לאכילה — מאי הוי! ? כיצד תועיל לו ההזמנה להתירם, והרי מכח "יש מוקצה לחצי שבת" הם נאסרים עד צאת השבת! ? והרי אין להזמנה יותר כח מאשר עצם היותם ראויים לאכילה בכניסת היום!

ומשנינן: לא צריכא, אלא לכגון דאחזו ולא אחזו. שבכניסת השבת יבשו, אבל לא יבשו כל צרכן.

והיינו, דאיכא אינשי דאכלי להו, ואיכא אינשי דלא אכלי להו.

הילכך, אי אומין — גלי דעתיה שהוא מאותם שדרגת יובש כזאת ראויה להם לאכילה, ואין הפירות היבשים הללו מוקצה עבורו.

לא אומין — לא גלי דעתיה שהם ראויים לו, ואז הם מוקצים.

ואין כל קשר בין ברייתא זו לשאלה אם יש מוקצה לחצי שבת או לא.

אמר רבי זירא: תא שמע שאין מוקצה לחצי שבת, מפולין ועדשים שאנו מבשלים ביום טוב:

מי שהיה אוכל בענבים, והותיר מהן, והעלין לגג לעשות מהן צמוקין. וכן מי שהיה אוכל בתאנים, והותיר, והעלין לגג לעשות מהן גרוגרות. לא יאכל מהן בשבת — עד שיזמין מבעוד יום!

וכן אתה מוצא באפרסקין, ובחבושין, ובשאר כל מיני פירות.

ומוכיחה הגמרא: היכי דמי?

אי דחזו, אם כבר יבשו, והיו ראויים מערב שבת לאכילה — למה ליה הזמנה?

אי דלא חזו בכניסת השבת לאכילה — כי אומין להו מערב שבת מאי הוי? הרי אין אדם יכול להזמין דבר עתידי, אלא רק דבר שראוי עתה לפניו!

וכי תימא דלא ידע אותו אדם שמזמין אי חזו אי לא חזו, כיון שאינו טורח לעלות לגג. וצריך הוא להזמין אותם על הצד שהם ראויים עתה לאכילה. ואז, אם יעלה לגג ביום השבת ויראה שהם היו ראויים לאכילה מערב שבת, מותר לו לאוכלם על סמך הזמנתו מערב שבת.

אי אפשר לומר כך: כי והאמר רב כהנא: פרי מוקצה שיבש על הגג מערב שבת, ואין הבעלים מכירין בו בערב שבת שיבש — מותר לאוכלו בשבת אפילו לא זימנו, לפי שלא הקצוהו מתחילה אלא עד זמן שיתייבש ויהיה מוכן לאכילה, וכיון שבערב שבת הוא היה מוכן, אין צורך בהזמנתו!

אלא לאו, בהכרח צריך לומר, שהמדובר הוא: דחזו בכניסת השבת, ואדחו באמצע השבת, והדר אחזו בשבת. ולכן רק אם

דהא פולין ועדשים, מעיקרא לפני יום טוב, כשהם חיים לפני בישולם, חזו לבוס, ראויים הם לכסוס אותם כמות שהם.

וכאשר שדינהו זורקים אותם ביום טוב בקדרה כדי לבשלים, הרי בתחילת תהליך הבישול כשמתחילה הרתיחה, הם אינם ראויים לא לאכילה ולא לכסיסה, ולכן אדחו להו מאכילה במשך כל זמן הרתיחה.

כז-א וכשגמר בשוליהו — חזו לחו.

ומוכח שאף על גב שהיו מוקצים באמצע היום טוב, בשעת הרתיחה, אין הם נאסרים לכל היום טוב, כי אין מוקצה לחצי שבת או לחצי יום טוב.

אמר ליה אביי: ולטעמיה, שהוכחת משעת רתיחת הפולים שאין מוקצה לחצי שבת — תקשי לך מכל קדרות דעלמא!

דהא סתם קדרות דעלמא, כאשר הן נלקחות מעל האש בזמן בין השמשות הרי אז רותחות הן, ואינן ראויות לאכילה, ובכל זאת לאורתא, בליל שבת, אבלינן מינייהו! ולא אמרינן שמחמת רתיחתן התבשילין שבהן הם מוקצה, כי אז היו אסורים גם כשיצטננו, שהרי מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולא יומא.

אלא, בהכרח שדבר אשר גמרו תלוי בידי אדם, כמו פולין וכמו קדרות לא קא מבעיא לן שאינו מוקצה כלל, לפי שאין האדם מוקצה אותו כלל.

וכי קא מבעיא לן אם יש מוקצה לחצי שבת, הוא רק בדבר שגמרו בידי שמים, כמו גוגרות, שיבושן תלוי בזריחת השמש

ובטיב הפרי, שותן, בשעה שאינם ראויים לאכילה, מוקצה אותם האדם מדעתו לגמרי.

רבי יהודה נשיאה, הוה ליה ההוא בוכרא, בכור בביתו, והיו לו בביתו כהנים שהיו סמוכים על שולחנו, והיה מאכילם בשר בכור בעל מום.

שדריה שלח את בכור ביום טוב לקמיה דרבי אמי שיבדוק את מומו.

סבר רבי אמי דלא למחזייה, שאין לו לראות את המומים ביום טוב, וכמו רבי שמעון.

אמר ליה רבי זריקא, ואיתימא רבי ירמיה: הרי במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון — הלכה היא כרבי יהודה.

הדר, שדריה חזר ושלח אותו לקמיה דרבי יצחק נפחא.

סבר גם הוא כרבי שמעון, דלא למחזייה.

אמר ליה רבי ירמיה ואיתימא רבי זריקא: הרי במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון — הלכה היא כרבי יהודה.

אמר ליה רבי אבא לרבי זריקא: מאי טעמא לא שבקתינהו אינך מניח לרבנן שפסקו כרבי שמעון, למעבד עובדא כרבי שמעון, ולהמנע מראיית המומים?

אמר לו רבי זריקא לרבי אבא: ואת, מה בידך? ממי שמעת שבדין הזה אין הולכים לפי הכלל שהלכה כרבי יהודה, אלא פוסקים בו שהלכה כרבי שמעון ולא כרבי יהודה!?

אמר ליה רבי אבא: הכי אמר רבי זירא: